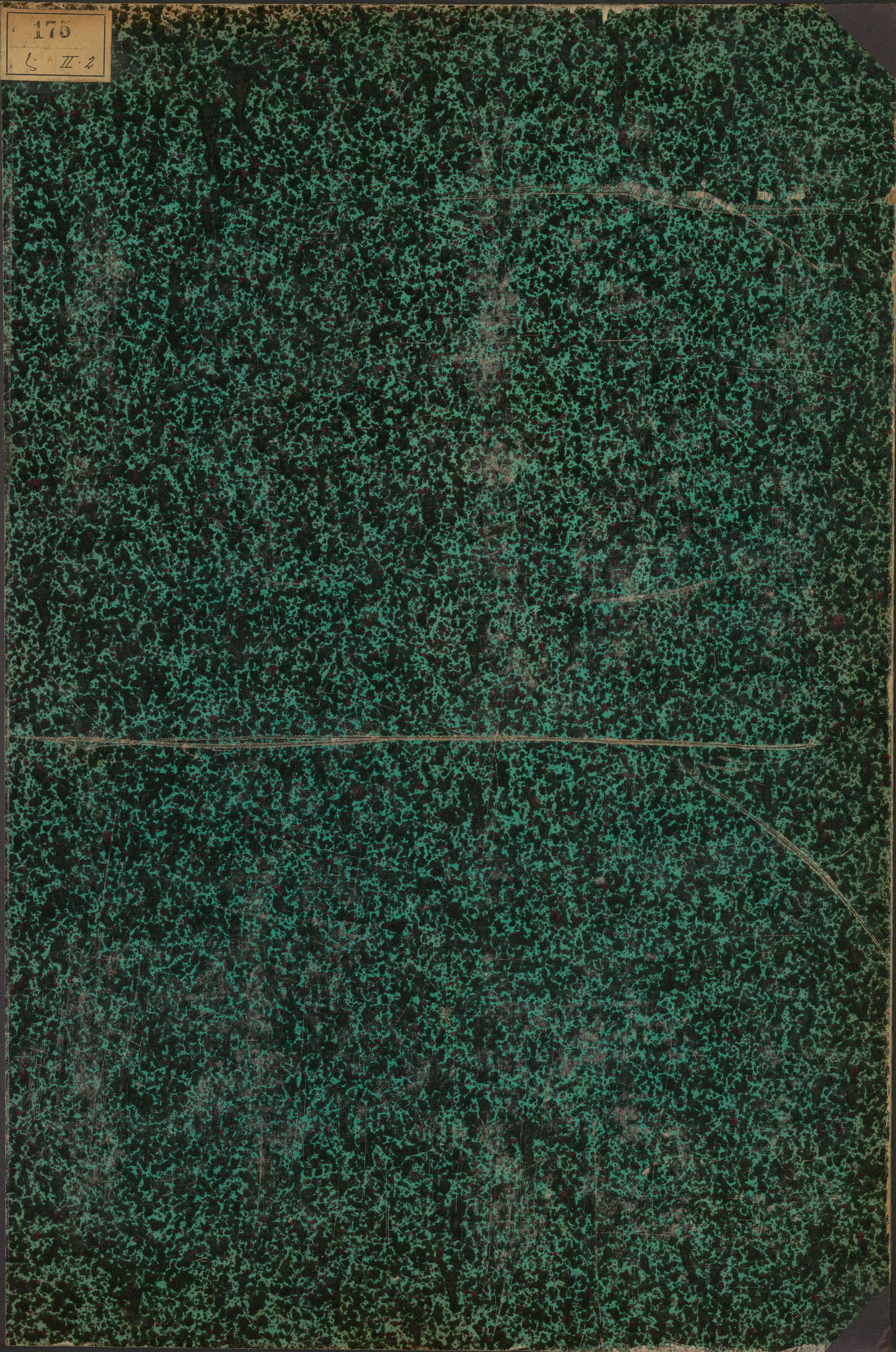
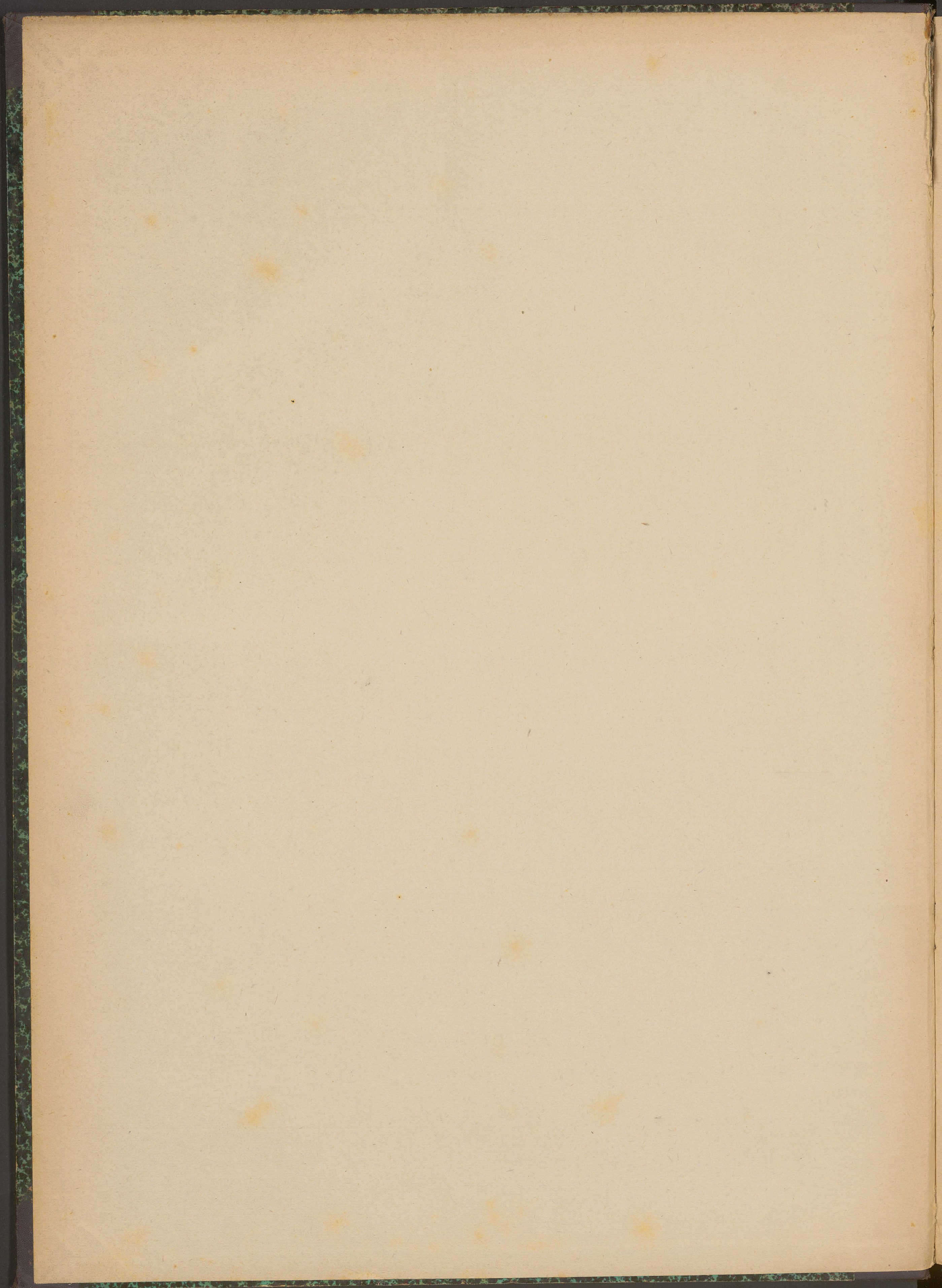

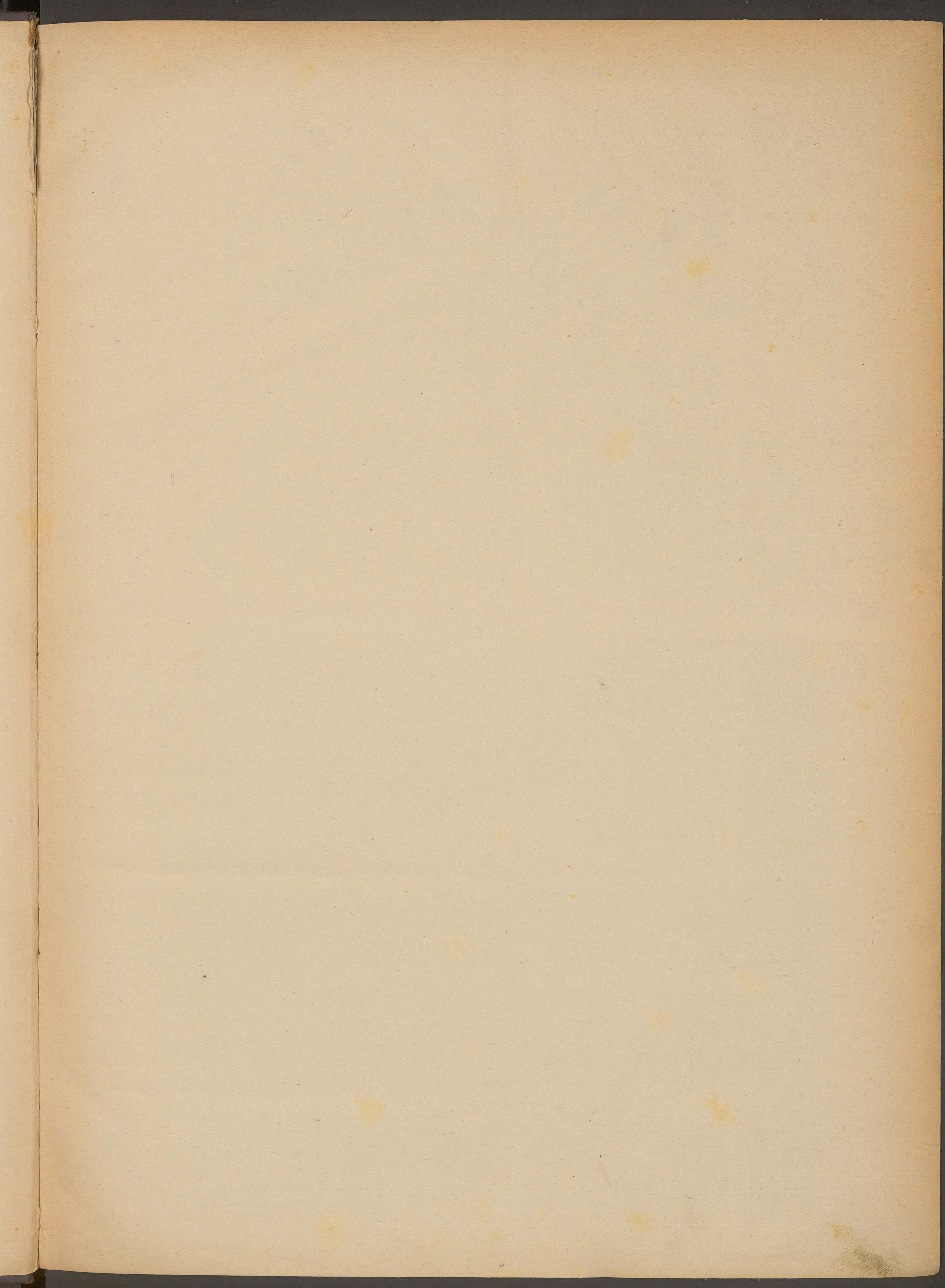
175
S II.2

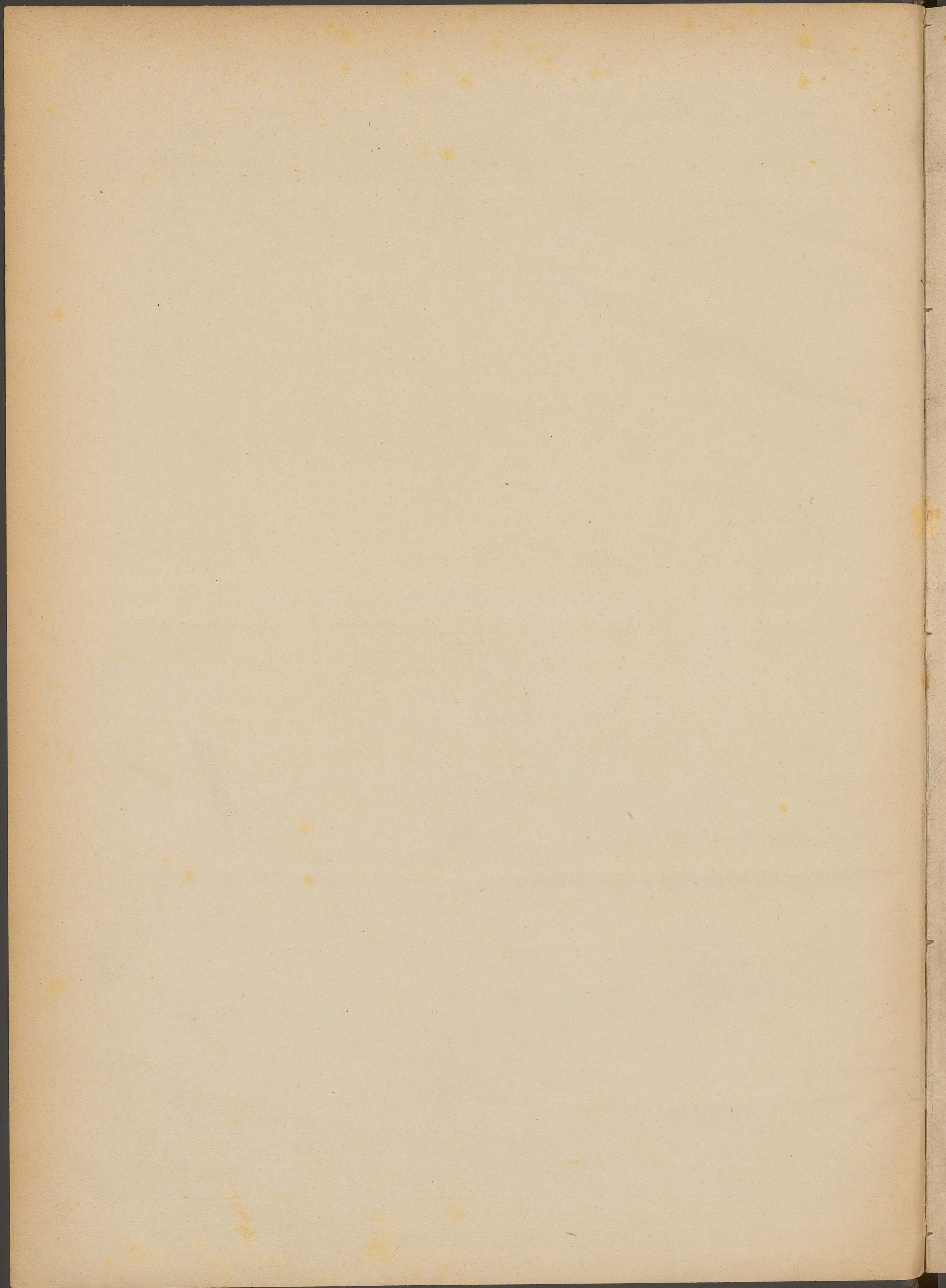

Հայ ազգը, իր ամբողջ գոյութեան ընթացքում ինստիտուցիոնալ, ներքին ազդմամբ, միշտ աշխատել է պահպանել և զարգացնել իր անհատական յատկութիւնները, ինչքան էլ աննպաստ հանգամանքներում եղած լինէր նա հին գարեբուսւմ։ Իրանց ծագմամբ ազգակից լինելով պարսիկներին, հայերը ստեղծեցին իրանց սեփական տառերը, և մշակեցին իրանց առանձին լեզուն ու գրականութիւնը։ Նոյն ազգակից պարսիկներին հետ դաւանելով ընդհանուր հաւատը, Զրադաշտի կրօնը, հենց որ յայտնվեց քրիստոնէութիւնը, հայերը ընդունեցին այդ նոր և առաջադեմ կրօնը և այսպիսով անմիջապէս ջոկվեցան իրանց շրջապատող բոլոր ասիական ազգերից, դրանով ստեղծելով իրանց համար մի ինքնուրոյն, առանձնական, բոլոր մնացած հարեւան ազգերից տարբեր հոգեկան աշխարհ։ Այդ ընդունելով քրիստոնէութիւնը, հայերը իմացան ջոկվել և ջոկվեցան արեւմտեան քրիստոնէական եկեղեցիներից, ստեղծելով իրանց անհատական, ժողովրդական, ազգային եկեղեցական հաստատութիւն։ Շրջապատված լինելով, դարերի ընթացքում աւելի ստոր կուլտուրայի, աւելի ստոր քաղաքակրթութեան աստիճանի վրա կանգնած օտար ազգերով, ինչպէս են պարսիկները, թուրքերը, մոնղոլները, հայերը ընդունեցին իմացան պահպանել իրանց անհատական զարգացումը՝ սեփական լեզուի, գրականութեան, եկեղեցու և զարդանքների միջոցով։ Բոլոր իրանց շրջապատող ասիական ազգերի մէջ նրանք միակ ազգ էին, որը ունէր զարդանքների մի ամբողջ սիստեմ։

Եւ երբ որ վերջին դարերում, մինչև Կովկասի նուաճելը Ռուսաստանի ձեռքով, բարոյապէս և մտաւորապէս այլ ևս ապրելու, շուրջ քաղաքական անգամ հնար չը կար իրանց հայրենիքում, հայերի ձգտումը, իրանց անհատական յատկութիւնները դարձնել մի կերպ պահպանելու համար՝ մի նոր և անսպասելի ելք գտաւ։ Նրանց միջոցով, որոնք եկած ամենալաւ ոյժերը, ապաստան գտնելով Եւրոպայում, հիմնեցին այդպիսի տարածքներ, վանքեր, դպրարաններ, դպրոցներ, ակադեմիաներ, ձեռնարկեցին թէ հին, կլասիկական հայոց հնգիւնակների ձեռագիրների, թէ եւրոպական նշանաւոր գրողների, թէ քաղաքականութիւնների և թէ այլ և այլ ժողովածուների ու ամսագիրների հրատարակութեան...

Այժմ հայերը, իրանց հին հայրենիքի գոնէ մի մասում, Անդրկովկասում, այնքան ապահովված են քաղաքացիական իրաւունքներով...

ներով՝ որ արդէն իրանց հոգի վրա, կարող են ապահով կերպով գործել իրանց մտաւոր զարգացման և իրանց բոլոր մարդկային անհատական յատկութիւնների կանոնաւոր և շարունակ զարգացման համար։

Մեզանից է կախված այժմ եռանդուն, աշխատասէր լինելու, մեզանից է կախված այժմ զարգացնելու մեր բոլոր բաղժանկորման ընդունակութիւնները։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԻՑ ԴԵՊԻ ՆՈՐԸ

Կարելի է և պէտք է արդեօք այսօր յետ նայել այն ճանապարհի վրա, որով ընթացել են ընդհանրապէս մեր հասարակական գործերը և մասնաւորապէս մեր գրականութիւնը, որը պէտք է ղեկավարէ հասարակութիւնը։ Նոր է այսօր, թէ տարին և թէ օրը, հինը յիշել միթէ արժէ և ինչ միտքաւորութիւն կարելի է գտնել անցեալի մէջ, որի ամենավերջին կէտը ժամանակի օրէնքով դեռ երէկ գործելու և անհետացաւ։ Գուցէ այդ երէկվան օրը մի կեղծ պոպոյ գործելով կրկին վաղը կը կանգնի մեր առաջ իր իսկական գոյնով, առանց դիմակի, իր չարիքով աննդնալ կազմուածքով, գուցէ նա կը շարունակէ մենդել իր չարիքով գիտութիւնից դուրս և տղիտուութեամբ կաշկանդված ուղեղները, բայց միթէ նա մահամերձներին յատուկ այդ պայքարի ժամանակ կարող է կանգնեցնել միտքը և նրա շարժումը։ Այ՛, նա կը վնասէ, կը չլսուի, բայց սպասել չէ կարող։ Նա կարող է առաջացնել ժամանակաւոր թէակցիւ, որի հասցրած վերքերից բոլորովն ազատ և մարդասէր միտքը աւելի ցլիտի ոգևորվի և անելի աշխատէ առաջ սղլանալ ամբողջ ոյժով։

Մի տեսչային աշխոյժով, ամբողջ աշխարհը եռում է այսօր և մի վայրկեանում միլիոնաւոր անդամ լսում է հնոյ՝ բառը։ Նոր նախադէպ, նոր պոէտներ, նոր կազմակերպութիւններ, նոր իդէալներ, նոր հաստատութիւններ, նոր բնութեանքներ, հասարակական յատկութիւններ, նոր քաղաքականութիւններ։ Մարդկային հարցասէր մտքի նոր գիտերը, դիտութեան անվերջանալի լոյսի նոր շառաւիղներ, դրանց ծնեցրած նոր պայմաններ մարդկային կենսակցութեան մէջ—ահա այն յոյսերը, որոնք կերակրում են այսօր մարդու մտքի

և նրա ոյժի հաւատացողներին։ Եթէ գիտակցութիւնից դուրս անբովանդակ, անհիմն, կոյր հաւատը միտքաւորում է կենդանական ոյժով ու աշխոյժով լի, բայց մաքի լոյսից դուրս թափառական թրջուհու, երբ նա ծունկ չընթած անշունչ ծառի առաջ փայտանք է փաթաթում նրա բնին և փրկութիւն խնդրում նրանից իր օրդու կամ մարդու ցաւին, ապա օրքան պէտք է միտքաւորութեան մտքի լոյսի ցոլացրած գիտակցական հաւատը դէպի գիտութիւն և նրա մարդկութեան տուած բարիքները։ Նոր չէ գիտութիւնը և նոր չեն նրա ոյժի ապացոյցները, բայց այսօր նրանք վերանորոգվում են դիտմամբ, որ պէս զի մի օրում կենսական բարդ հանգամանքներ և մարդկանց չիտմից առաջ եկած վնասներն արդէն գիտութեան և նրա իդէալների վրայից, ցոյց տան նրանց իսկական փայլը և օգնեն նրան զարգացմանը և արեւապետութեանը։

Եւ այդ բոլոր շարժման և յոյսերի արտայայտիչը պէտք է լինի այսօրվան գրականութիւնը, այսօրվան մամուլը, որը, ինչպէս անցեղէն, ղեկավարում է մարդկային միտքը, արտախայլելով նրա իսկական կեանքը։ Իւրաքանչիւր գրող այսպիսի մի օր պատկերացնում է իր առաջ այն բոլոր իդէալները, որոնց նա պատուաստելու համար պէտք է մրցի կեանքի մէջ ինչպէս առիւծ, որը պաշտպանում է իր կորիւնին, բայց ոչ այն ինտերնիտով, որով օգևորվում է առիւծը, այլ մտքի գիտակցութեան ոյժով։

Եթէ այդպէս է ամբողջ քաղաքակրթված աշխարհի համար, ուրեմն և այդպէս պէտք է լինի մեր հայերի համար, եթէ մենք մեզ մասնակց ենք համարում այդ քաղաքակրթութեան, ուրեմն և մեր գրականութեան մշակները կողոպտեն նոյն եռանդով, որը ներշնչում է եւրոպական մամուլի ամենաազդու ներկայացուցիչներին, լինել անկեղծ դէպի այն ժողովուրդը, որի օգտին նրանք աշխատում են և մրցել այն չարիքների դէմ, որոնք ուտում են նրա օրդանիւրը։ Ամենապայծառ յոյսը, որը կարող է ունենալ հայ գրականագէտը, դա կարող է լինել այն, թէ առաջիկայ տարում մտքին և գրչին նուիրված անկեղծ ոյժերը կը խմբվեն միասին, միաձայն պահպանելու մամուլի պատիւը, որը փոխանց է ենթակիցում բաղդանդիներին և կարիէրիստներին չնորմով։ Երբ աղիւս և անկեղծ մարդիկ կը կազմեն մի համագործարար ոյժ խմբված միասին և կապված ընդհանուր իդէալներով, այն ժամանակ ապագայի վրայից կը չքանան մտքի և զգացմունքների սակարկութեամբ պարապող ամենա-ստոր տեսակի չարիքները, այն ժամանակ 1890

թվականի մեզ սպասող հարցերը կը վճռվեն և կը դառնան փաստեր։

Ս. Հախումեանց

ՎԱՇԽԱՌՈՒՆԵՐԻ ՆՈՒԽՈՒ ԳԱՒԱՌՈՒՄ

Մեր կողմերում, մանաւանդ Նուխու գաւառի Բում-կոչվող գաւառաբաժնում՝ վախառութիւնը դարձել է մի տեսակ արդիւնաւոր առեւտուր։ Չատերի համար Բում գիւղի աղետականները, որոնք համարեա գիւղի 1/3 մասն են կազմում, զլխաւորապէս պարապում են այդ բանով և մեզ յայտնի են այնպիսի անձինք, որոնք 300 բուբլի դրամագլխից կարողացել են կարճ ժամանակում մինչև 25—30 հազար բուբլի չինել։ Այդ վաշխառու աղետականները—միւս դասակարգից աւելի սակաւ են այդ բանով պարապողները—ուրիշ ոչինչ զբաղմունք չունեն չաբավայ այն օրերը, երբ բազար չը կայ մօտակայ գիւղերում, կամ Բումում, բացի օրական մի քանի անգամ նամակ կատարելուց, իսկ երբ լինում են բազարներ և, նրանք գիւտափութիւնների պէս թափվում են այդ գիւղերը, ապառիկ ժողովուրդ։ Ով ծանօթ է այդ վաշխառուների գործունէութեան հետ, նա իսկոյն այդ բազարներում կը տեսնէ մի քանի տեղ այդ աղետականներին թղթերը ձեռքին կամ նոր պարտամուրհակ գրելիս, կամ գրել տալիս, կամ փող առնելիս և կամ բաժանելիս։ Մանաւանդ այդպիսիների թիւը շատ է Նիւ գիւղում, զլխաւորապէս այն պատճառով, որ նիւիցիք, վաշխառուների տեսլով, աւելի հաւատարմի են և նրանց վրա փող չէ կորչում։ Բայց թէ ինչ է ստիպում այդ միամիտներին ընկնել վաշխառուների թակաղը, մենք գիտաւորում ենք հասկանալ, մանաւանդ որ նրանք այնքան էլ աղքատ չեն։ Վաշխառութիւնը մի սաստիկ աղէտ է և բացատրենք թէ ինչու։ Նախ տուր քանակութիւնը սարսափելի է և նա 400/0—1000/0 է հասնում, նայած հանգամանքների և ով որ մէկ անգամ յիմարութիւն կամ գիտագիտութիւն ունեցաւ մէկ 50 կամ 100 բուբլի վեր առնել, նա արդէն, կարելի է ասել, էլ աղաւթիւր յոյս չունի այդ պատճիւր։ Երկրորդը շատերը վաշխառուներին, բացի սարսափելի տուկոսից, օգուտ չաղելով հասարակ ամբողջ տղիտութիւնից, դիմում են և կեղծ արարմունքներին, կեղծ պարտամուրհակ չինելով, կամ ստացած փողը չը նշանակելով և մի և նոյն պարտամուրհակով մի քանի անգամ ստանալը՝ հազաւորաւ բան չէ վաշխառուների մէջ։ Մենք կարծում ենք, որ եթէ շուտով գիւղական փոխառու բան-

Շատ խաբուսիկ բաներ կան աշխարհիս երեսին... Ինչպէս մարդկանց դէմքը, իրերի արտաքին տեսքը, մարդկանց անունն ու պատիւը, և այլն...

Խաբուսիկ չեն միթէ գրքերից շատերի վերնագիրները, ամսագիրների կամ լրագիրների վերնագիրները։

***

Կիցուք մի լրագիր անուանվում է «Մեզու»։ Բայց փոխանակ մեզը պատրաստելու նա 30 տարի շարունակ պղծոր ջուր էր խմացնում իր ընթերցողներին։

Մի լրագիր անուանվում է «Արեւել»։ Ինչի է նա այսպէս անուանվում,—որովհետև միշտ ըզրաղված է արևմուտքում, և երբեք չէ զբաղվում արևելքով։

Ինչի է անուանվում մի լրագիր «Արեւմտ»։ —որովհետև երբեք ոչինչ հասարակական նշանաւոր երեւոյթներին արձագանք չէ տալիս, այլ միայն արձագանք է տալիս իր խմբագրի ու աշխատակիցների անձնական կրքերին։

Մի ամսագիր անուանվում է «Մուրճ»... Ինչ պատճառով,—որովհետև ոչինչ տեղական, պինդ, ամուր և արժէք ունեցող բան չէ դարձնում հասարակութեան համար, այլ իր ամբողջ ջանքը գործ է դնում միմիայն իր խմբագիր-հրատարակչի համար փառքի պատիւը դարձնելու, իսկ վերջի վերջոյ մոլորեցնելով և խառնաբոցելով իր ընթերցողների միտքը՝ կը դարձնի նրանց համար մոռաւոր չղթանք և ինքն էլ չղթայական կը կորչի։

Ինչի մի լրագիր կրում է «Նոր-կեանք» անունը,—որովհետև իր ամբողջ գոյութեան ժամանակ միմիայն հին ու փոսած մտքեր էր յայտնում...

***

«Մուրճի» վրա խօսելով, մոռացայ յիշել, որ

այդ ամսագրի ղեկավարների տեսարանը հրատա-րակվեց իր Նարցիս—խմբագրի անձնագրով-կան առաջնորդողով։ Նարցիսի պէս խելոյժ Արա-խանեանց ինքն իր վրա է սիրահարված... Եր-ջանիկ մարդ է...

Եւ ինչ ասես չէ արեւ «Մուրճը» մի տարվայ ընթացքում, անհամեմատ աւելի, քան ուրիշները յիսուն տարիներով կարող էին անել... Նոր գըրդիներ ստեղծել ասես՝ նա է ստեղծել, նոր բանաստեղծական հանձնարարք՝ նա է ստեղծագործել, նոր և մինչև այժմ հայոց գրականութեան մէջ չեղած ձևի քաղաքական տեսութիւն՝ նա է մրտցրել... և այլն և այլն...

Բայց իր բոլոր արժանաւորութիւններն ու վերանորոգիչ նորաձեւութիւնները թելով, այդ նոր ընթերցողները մոռացել է յիշել ամենանշանաւորը. մենք կօչենք նրան, բացատրելով այդ մեծ վերանորոգութեան մեծ նշանակութիւնը։ Այդ պէս է, որ «Մուրճի» մէջ միայն խմբագրի ար-տօնութիւն ունի իր յօդուածները տակից ստորագրելու, իսկ ամսագրի բոլոր միւս աշխատակից-ները իրանց գրածները վերելից են դնում իրանց ազգանունները... Նշանաւոր նորաձեւութիւն, անմահ վերանորոգութիւն...

***

Նոր տարին եկաւ։ Նոր տարվայ հետ սկսել են զալ մեզ մօտ և մեր նոր աւարտած համա-լսարանականները։

Արդեօք այդ նոր եկածները ինչ դիւր կը բու-նեն մեր հասարակութեան մէջ, կը հետեն նը-րանք, արդեօք, հների օրինակին, թէ ուրիշ կերպ կը սկսեն վարվել, ուրիշ կերպ շարժվել՝ համալսարանի նստարանները թողնելով և գործ-նակով կենալով մտնելով...

Մինչև այժմ մեր բարձրագոյն, համալսարանա-կան երիտասարդութեան բռնած հասարակական դիրքը հետեւեալն էր։

Վերադառնում էր իր հայրենիքը համալսարա-նում աւարտած երիտասարդը։ Աշխատելով մը-նալ թիֆլիսում, նա նախ և առաջ աշխատում էր մի ոտքը դնել Ներսիսեան դպրոցի մէջ, որպէս ուսուցիչ, թէև ոչինչ ներքին կոչում, ոչինչ սէր չէր գրում դէպի մանկավարժութիւնը, միւս օտ-քը նա անմիջապէս դնում էր մի օր և է խմբա-գրութեան մէջ և սկսում էր գրել, թէև ոչինչ կոչում չէր գրում դէպի գրականութիւնը, ապա աշխատում էր մի օր և է պայտօս ստանալ դատարանի մէջ, թէկուց առանց ուժնի, թէև ա-մենին ոչինչ ներքին կոչում չէր գրում դէպի պաշտօնական ծառայութիւնը, վերջապէս մի ձեռքն էլ մեկնում էր դէպի այս կամ այն բան-կը, դէպի այս կամ այն օրիորդաց դպրոցը, կամ աշխատում էր մասնաւոր աների մէջ դասեր տալ... Իսկ մի և նոյն ժամանակ ընթերցում էր դնում մի հաստ քսակին, որի վրա զը-ված էր՝ 20 կամ 30 հազար բուբլի բաժինը, և հրճուանքով հոտոտում էր այդ քսակը։ Եւ այդ գրութեան մէջ սպասում էր թէ օրտեսը, այդ հինգ տեղերից, գործը աւելի աղող կերթայ... այնտեղ էլ միանգամից թռչում էր չորս ոտքով։

***

Այ՛, որքան բաղդաւոր են այն մեր եղբայրա-կից գործերը, որոնք նոր տարվանից պէտք է հրատարակեն պատկերազարդ թերթի՝ կար ի-կա տ ու ը ն եր ով հանդերձ։ Եթէ, փոխանակ ֆիլիսոփայական լինելու, ևս այս տեսակ բաղդ ու-նեցած լինելի, ևս անպատճառ իմ պատկերազարդ հրատարակութեան մէջ տպել կը տալի այդ տե-սակ պատկեր։

Մի կուտու (որի վրա գրված է ինտելիգենտ), կանգնած է չորս ոտքի վրա մի ոտքը Ներ-սիսեան դպրոցի տանիքի վրա է, միւսը մի բան-կի չիտութեան վրա, մի ձեռքը այս կամ այն

հայոց խմբագրական վրա է յինված, միւս ձեռ-քը նահանգական կամ, հաշտարար դատարանի վրա... Իսկ նրա առջև նստած է մի նորից հայ օրիորդ, հաստ քսակը ձեռքին, որի վրա գրված է 30 հազար բուբլի, և մեր ինտելիգենտը քիթը դնէ է դրել քսակին ու հոտ է առնում։ Պատ-կերի տակ ստորագրված կը լինէր՝ «Հայ ին-տելիգենտի հասարակական դիրքը»։

Երկրորդ պատկերը կը ներկայացնէր այն բո-ւսին, երբ մեր ինտելիգենտը չորս ոտքով մի տեղ է թռչում (մեծ մասամբ օրիորդի քսակի մէջ)։ Պատկերի տակ ստորագրված կը լինէր՝ «Հայ ինտելիգենտի վերջին թուիքը»։

***

Նոր տարին եկաւ. ամենքը նոր տարվանից սպասելիքներ ունեն, ամենքը իրանց տենչանք-ներն ունեն, որոնք պէտք է իրագործվեն այս 1890 թվին։

Հայ չարիչի տենչանքն է, որ հացի թանգու-թիւն լինի, կամ նոյն իսկ սով, որպէս զի հաց ամբարել կարողանայ ու յետոյ լաւ գնով ծախի։ Բժշկի տենչանքն է՝ օր խօլերան, կամ դրա նը-ման մի այլ սիրուն հիւր գայ մեր կողմերը։

Փաստաբանի տենչանքն է, որ քաղաքացի բո-լոր անցեալ տարիների նման, որքան կարելի է միմեանց մէջ շատ մէկեր ունենան։

Ինտելիգենտ երիտասարդների տենչանքն է՝ օր շուտով կարողանալիս պատկվել ու կնոջ փողով ապրել։

Հասարակ մանկանացու, բուրժուա ընտանիք-ների մեծ մասի տենչանքն է՝ տանել ներքին փո-խառութեան տոմսով 200 հազար բուբլի գումա-րը։

Թիւրքաց հայերի տենչանքն է՝ 61 թիւը։

Իսկ հայ խմբագիրների երբեք չիրագործվող տենչանքը՝ 1500 թիւն է։

կեր չը բացվեն, գիւղացիները դուրսն են ան-
կողմնորոշ կը լինին։ Նրանք պէտք է իրանց բոլոր
գոյքը, թէ շարժական և թէ անշարժ, ծախեն և
իրանք էլ դիմեն պանդխտութեան, որ կարողա-
նան մասամբ ազատվել իրանց վրա ծանրաբեռն-
ված պարտքերից։ Նրք չառնեն հասկացնում
էր իրանց պարտքի ծանր հետեւանքի մասին,
լսում էր ամենադառն ճախ, բայց դժբաղդա-
բար այդ ճախը չէ կարողանում ազդել նրանց
վրա, որովհետեւ պատահում են հանգամանքներ,
երբ շատերը ստիպված են փող վերցնել և քանի
որ չը կայ ոչ մի հաստատութիւն և ոչ մի խրդ-
մանքով անէ, որոնցից կարելի լինի չափաւոր
տոկոսով փող վերցնել, մնում է էլի դիմել վա-
խառններին։ Մեզ դարձանք ինչ է մէկ բան, որ
վախառնութիւնը ամենազրկաւոր պարտաւորու-
թէ գառել Բուսի կողմերի մասնատման ազնու-
կանների համար և ցաւալին այն է, որ դրանց
մէջ կան այնպիսիներ, որոնք լաւ կալուածների
տէր մարդիկ են. սակայն ոչ ոք նրանցից զիւ-
ղատութեամբ չէ պարտաւորւմ Գալով դը-
րանց նիստ ու կացին, կը տեսնենք, որ ամենա-
չափաւոր կեանք են վարում։ Դառնողի մէջ հ-
զող ամեն մի հասկացողի պարտքն է սղէտ ժո-
ղովրդին հասկացնել, թէ ինչ մեծ դժբաղդութիւն
են բերում, թէ իրանց և թէ իրանց որդոց
պարտքի մէջ գցելով, վերոյիշելով վախառնու-
ածութեան ծանր թող չափաւորեն իրանց
կեանքը, բաւականանան նրանով, ինչքան ունեն,
կապուած չանեն և ինչ որ ուրիշ աւելի ունենո-
րների մօտ տեսնեն, մի և նոյնը իրանք չը ցանկանան
ունենալ, ինչպէս տարածված է այս կողմի գիւղե-
րում։ Գիւղի մի բանիւրուն անձն բացատրեց մեզ
թէ ինչն է զիւստուր պատճառներից մինը, որ
գիւղացիներից շատերը պարտքի մէջ են ընկ-
նում. նրանց ասելով, զիւստուր պատճառը անի-
ծալ նախանձն է։ Եթէ մէկը մի մեծ տուն չի-
նեց, միւսն էլ պէտք է մի և նոյնն անէ. եթէ
մէկն իր կնոջ համար թանգազին հագուստ, կամ
որ և է զարդարանք առնէ, ուրիշն էլ պէտք է
մի և նոյնն անէ։ Այսպիսի բաներն են մեր
գիւղացիների շատերին պարտքերի մէջ գցում։
Այդպիսով մէկ կողմից արդիւնութիւնը, միւս կող-
մից անտեսական վատ հանգամանքները և ուրիշ
կողմից միմեանց հետեւելու սովորութիւնը, չիմար
նախանձը՝ քչում են գիւղացիներին դէպի վա-
խառնների դռները, որից յետոյ այլ ևս փեր-
կութիւն չը կայ։

Ս.

ՆԱՄՍԿ ՄՍՍԿՍՍԻՅ

Գեկտեմբերի 20-ին

Այս անգամ կը հաղորդեմ մի ուրախալի լուր։
Յայտնի է, որ Մոսկվայի հայ գաղթականութիւ-
նը, կօլօնիան, հայ կօլօնիաների ամենանշանա-
ւորներից մէկն է, թէ իր մեծութեամբ և թէ իր
անդամներով, որոնց մէջ կան մայրաքաղաքի թէ
բարձր ինտելիգենցիայի և թէ խոշոր դրամատե-
րերի ներկայացուցիչներ։ Բացի դրանից Մոսկվա-
յի դանադան բարձրագոյն ուսումնարաններում
կան հարիւրից աւելի ուսանողներ, որոնք չիվե-
լով հայ հասարակութեան հետ, կարող էին ազ-
դել նրանց վրա։ Պարզ է, թէ ինչ մեծ դեր կա-
րող է խաղալ այստեղի կօլօնիան հայոց միւս
կօլօնիաների թուում։ Կար ժամանակ, որ Մոսկ-
վայից էր «Բալայում» Հայաստանը լուսաւորող լո-
սը, կար ժամանակ, երբ հայ երիտասարդութիւ-
նը Մոսկվայից էր ստանում իր գաղափարները։
Մենաւ Դադարեանը, քայքայվեց նրա խումբը և
ամեն բան ոչնչացաւ։ Ի հարկէ, բացի դրանից
շատ հանգամանքներ են իրիւթել. Մոսկվան էլ
այն դերը չէ կարող խաղալ, թէկուզ հէնց այն
պատճառով, որ կօլօնիան մի քիչ առաջ է դնա-
ցել, կարելի է և պէտք է տեղումը գործել և
այն, բայց այդ չէ նշանակում թէ Մոսկվան էլ
ոչինչ չը պէտք է անի։ Մոսկվայի կօլօնիան շատ
բան կարող է անել. նա պարտաւորւն է անելու,
որովհետեւ մի փոքր ի շատէ կրթված հասարա-
կութիւն չէ կարող առանց հասարակական գոր-
ծերի ապրել, իսկ այստեղի հայ կօլօնիան դանա-
զան բնական պատճառներով չէ մասնակցում
ուսանող հասարակական գործերին և, ինչպէս
առհասարակ կօլօնիաները, կարելի է ասել, որ
ուս հասարակութիւնից, չէ կապված նրա հետ
հասարակական շահերով, իսկ առանց հասարա-
կական շահերի ապրող լուսմը նոյնպէս է վերա-
բերվում հասարակական օրգանիզմին. ինչպէս
բուսական և կենդանաբանական օրգանիզմներին

հացկատակները, պարագիտները։ Մոսկվայի հայ
կօլօնիան, եթէ չէ ուղում հասարակական հաց-
կատակի կեանք վարել, պէտք է հետաքրքրվի
հասարակական շահերով, պէտք է մասնակցի
հասարակական գործերին. նա պէտք է կապվի
հասարակական կապերով, կամ այստեղի առա-
նադարականութեան հետ, կամ կօլօնիայի հայերի
հետ, որն աւելի յարմար և հեշտ է թող այն
ընտրէ. ինչ խօսք, եթէ երկուսն էլ կապված
լինի աւելի լաւ։ Այսպէս թէ այնպէս Մոսկվայի
կօլօնիան չը պէտք է բաւականապէս Գաղա-
թեան անկեղծացումը։ Այդ գգում և հասկանում
են հայ կօլօնիայի առաջաւոր անդամները, բայց
դեռ մտածում են, ոչնչի չեն ձեռնարկում. ինչ-
պէս երևում է անկեղծացող շատ վատ է ազդել,
սովորեցրել է անկեղծութիւնը։

Երեկ ընթերցողները կը հարցնեն թէ ինչ ու-
րախալի բան կայ նրանում, որ Մոսկվայի հայ
կօլօնիան ընտել է։ Ի հարկէ, ոչինչ։ Բայց սպա-
սեցեք, կօլօնիայի մի մասը սկսում է զարթնել և
ինչ էք կարծում ո՞վ. կանայք։ Գուցէ չուտով
լսեք, որ Մոսկվայում կանանց բարեգործական
ընկերութիւն է հիմնվել։ Նախաձեռնութիւնը
պատկանում է օր. Ն. Քանանեանին, որ բարձ-
րագոյն ուսում է ստացել պատմական կուրսե-
րում։ Յարգելի օրիորդը յայտնել է իր համակի-
ւր միտքը իր ծանօթ կանանց, խրախուսելով
նրանց համակրութեամբ սկսել է դիմել ընկե-
րութեան ապագայ անդամներին, որոնցից
մեծ մասը ուրախութեամբ ընդունել է օրիորդի
առաջարկութիւնը։ Եթէ հաւաքվին օրէնքով պա-
հանջված թուով անդամներ, կանոնադրութիւն կը
կազմվի։ Հաստատութիւն ձևը բերելու համար
ընկերութեան նպատակը լինելու է նպատակ
հայ գիւղական ժողովրդի մէջ ուսում և կրթու-
թիւն տարածելու գործին, զիւստուրպէս զբո-
ցրվելով գիւղական ուսումնարաններին և, եթէ
հնարաւոր լինի, գիւղական մատենադարաններ
հիմնելու։ Յանկանում ենք կատարաւ աջակցել
այն տիկիներին և օրիորդներին, որոնք առանց
տատանելու միանալով օր. Քանանեանի հետ,
սկիզբն են դնում այդպիսի անհրաժեշտ և համա-
կրելի գործին։ Յուսանք որ տղամարդիկ օրինակ
կանեն կանանցից և Մոսկվայում կը հիմնեն
ժողովարարական կամ բարեգործական ընկերու-
թեան ճիւղ, եթէ ի հարկէ այդ թողաւորում է
վերոյիշելով ընկերութիւնների կանոնադրութիւնը
կամ թէ հակառակ դէպքում ինքնուրոյն ընկերու-
թիւն կը հիմնեն։

Տ. Յ.

ՆԱՄՍԿ ԱՌԱՅԻՍՍԻՅ

Գեկտեմբերի 20-ին

Հաստատ աղբիւրներից ինձ յայտնի է, որ
գնդապետ Խաչատուր Մելիք-Հայկազեան խնդրա-
մատոյց է եղել Սիւնիքին, իրաւունք ստանալու
Անիի ու Լուսաւորիչ եկեղեցու բեմի խաչկալ
չինելու։ Մակարդակը՝ որը պատիւ ունեցայ տես-
նելու գնդապետի մօտ, շատ գեղեցիկ է, որի
կառուցանելը պահանջում է ծախս (ինչպէս մաս-
նագումները եղբայրացի են) մի հազար ռուբլից
աւելի, պատկերներով հանդերձ։ Պ. Մելիք-Հայկա-
զեանց իր այդ ցանկութիւնն ի կատար ածելու
համար հիմնված է այն մտքի վրա, թէ հայ
ազգի մեծամասնութիւնն աւելի սիրահար է վա-
նքի, քան պատմական հնութիւնների, երբ ուսմի
բարակցումը մասին և սրբի նշանների դամբա-
րանները համարվելով յարգվում է նրանից, նոյն-
պէս և Անիի յիշատակը յաւերժացնելու համար
պէտք է ուսմի սրտին մօտիկ վանքեր հաստա-
տել։ Միջև այսմ Անիի իր հաղաբաւոր յիշա-
տակարաններով գուցէ այնքան չէ հետաքրքրել
աւսմին, որքան կարող է բարեկարգ վանքը դրա-
ւել դէպի իրան հաղաբաւոր ուսումնարանը և
այսցեղենք. այնուհետև վանքը կուենայ իր եկա-
մուտը և աւերակ եկեղեցիները գուցէ ապագա-
յում ընդարձակ հրապոյրներ ներգործեն ամեն
մի ջերմեանը հայի մտքի և սրտի վրա։

Ի դէպ, մի քանի խօսք գնդապետ Խաչատուր
Մելիք-Հայկազեանի մասին։ Մեծ պարոնը տա-
նակ տարիներ վերաբնակելով Ախալցխայում,
երբէք հեռու չէ մնացած բարեգործութիւնից։
Նա Ախալցխայի մեկնեցանք է. նա մշտապէս
ունեցել է և ունի մի քանի օրդեղիւրներ միջնա-
կարի և բարձրագոյն դպրոցներում։ Որքան ներք
են իր նիւթական միջոցները, միշտ առատաձեւն

է եղած դէպի ամեն մի տեսակ բարենպաստ
նուիրատուութիւններ։ Աղքատներ խնամել, չքաւոր
ուսանողներին օգնել, այդ նրա իրեան է եղած.
և այսօր կօլօնիայի Հայոց Բարեգ. ընկ. Ախալ-
ցխայի տեղական բաժնի վարչութեան նախա-
դասն է վեց տարուց աւելի և նրան ենք պար-
տական բաժնի դոյութեամբ. թէպէտ իր հայրան-
քներում միշտ անսխալական չէ եղած, սակայն
կրկնում եմ պ. Մելիք-Հայկազեանց Ախալցխայի
բաժնի հաստատուն նեցուկն է. հեռացրու այդ
նեցուկը, քաժինը դուրսում է Ախսոս որ նման-
ները քիչ ունենք Ախալցխայում, և մեր աղան-
քի մտքից հեռու է պ. Մելիք-Հայկազեանցի օրի-
նակին հետեւելու ցանկութիւնը, չը նայելով որ
վերջինս հիւր է մեզ մօտ։

Մենքնան տօներին տեղին հայ ուսուցչական
խումբը ներկայացնելու է «Ռուզան» օրգանիզա-
ցիւնը յօդուտ չքաւոր սաների երկսեռ դպրոցնե-
րի։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՆ

«Մշակի» ներկայ համարը բաղկացած է մի և
կէս թերթից։ Համարի նիւթը աշխատեցնելը ամ-
բօրին ամբողջ թերթի մէջ, իսկ կէս թերթի
մէջ զետեղեցին հեռագրիւրները, բորսան և յա-
տարարութիւնները։

«Մշակի» այս տարվայ երկրորդ համարը
կը հրատարակենք յունվարի 5-ին, ուրբաթ օրը։
Այնուհետև, հետեւելով շարժվածից սկսած, մեր
լրագրի համարները լոյս կը տեսնեն իրանց սո-
վորական կարգով։

«Մշակի» խմբագրութիւնը յայտնում է, որ
ինչպէս միշտ, այս տարի էլ մենք մեր թէ Թիֆլիսի
և թէ դաւառների հին բաժանորդներից ոչ ոքին
չենք ուղարկել մեր լրագիրը, մինչև որ իրանք չը
նորոգեն բաժանորդագրութիւնը և չը յայտնեն
ցանկութիւնը «Մշակը» նորից ստանալու։

Գեկտեմբերի 29-ին Էջմիածնից հասա Թիֆ-
լիս մեր թիւի նոր առաջնորդ, Մամբրէ Կալա-
կոպոս Սանասարեան։

Բազուկ «Բաւի» լրագիրը լսել է, որ մի քա-
նի հայ դրամատիկներ մտադիր են մի Ֆոնդ կազ-
մել Բաւում հայոց մշտական դրամատիկական
խումբ կազմելու համար։ Բացի ներկայումս Բա-
զուկի մէջ խաղացող գերասաններից, կը հրաւի-
վեն և մի քանի այլ տաղանդաւոր դերասաններ
ուրիշ քաղաքներից։

ԲԱՌԱՅԻՅ մեզ գրում են. «Ինչպէս գրված էր
տեղական «Բաւի» թերթում, և մի և նոյնը
արտաստացած էր «Մշակում» տեղացի յայտնի հա-
րուստ պ. Հալի Զեյնալ Թաղիւի մտադիր է
յունվարից՝ ուսուցչին լիզուով մի թերթ հրատա-
րակել, որի նպատակը ինչպէս լսում ենք, պիտի
լինի՝ պաշտպանել իր և իր նմանների պատիւը
«Բաւի» յարձակումներից։ Պէտք է ասել, որ
«Բաւի»-ի խմբագիր պ. Սոկոլովսկի, ինչպէս
ասում են, գնանաղան անձնական հաշիւներ ունե-
նալով Թաղիւի և նրա մի քանի ընկեր-վաճա-
րականներ հետ, անդադար, տեղի թէ անտեղի, իր
թերթի միջոցով յարձակվում է այդ պարսնների
վրա, չօչախելով նրանց պատիւը։ Բայց թուրք
ազգաբնակչութեան ողջամիտ մասը դէմ է պ.
Թաղիւի և նրա համախմբների ձեռնարկութեան,
որովհետև անձնական հաշիւներ համար թերթի
հրատարակելը նրանց անուանը պատիւ չէ բե-
րում։ Մեր կարծիքով, պ. Թաղիւի աւելի լաւ
կանէր, փոխանակ վերոյիշելով անօրուտ նպա-
տակի, իրան մի աւելի օգտակար և տեղական
պէտքերին նուիրված նպատակ դնել տեղական
թուրք ազգաբնակչութեան մատչելի լինելու հա-
մար, իր ապագայ թերթը հրատարակել թուր-
քերէն լիզուով։

Պետերբուրգեան պ. Ն. Յ. Իլմինսկան ու-
ղարկել է մեր 10-րոբլի, նուբրելով «Մշակի»
ներկայ թիւի մի տարեկան օրինակը Ղալաի հա-
յոց ուսումնարանին։

ՎԼԱԴԻՍԼԱՎ ԿՍԻՆ մեր թղթակիցը գրում է
մեզ հետեւալը։ Գեկտեմբերի 22-ին, քաղաքա-
յին թատրոնում, սիրողների խումբը ներկայա-

յում տուեց յօդուտ տեղին երկսեռ դպրոցների
խաղացին «Օրիորդ Բէրդիանց» պիէսան և «Պա-
ռաւորներ խրատ» վոդեվիլը։ Խաղը միջոյն ան-
ցաւ. մասնակցողներից մի քանիսը գերբեր լաւ
չէին իմանում Մասնակցողներից լաւ էր օր. Բի-
րիկեանց։ Սիրողներից գուցէ աւելի չէ էլ կարելի
պահանջել։ Թատրոնում բաղմութիւն շատ չը
կար, թէն այս անգամ հոգարարութիւնը ծա-
խում էր տոմսակները։

Լսում ենք, որ յունվարի 21-ին Թիֆլիսի կրու-
ժօկում կը կայանայ կովկասեան երկկոյթ և թատ-
րօնական ներկայացում հայերէն ու վրացերէն
լեզուներով, յօդուտ Միւսմաճվաքովի պրոված
դպրոցի։ Կարգադրիչները, ինչպէս երևում է,
ցանկանում են և աշխատում ամեն կերպ, որ ե-
րկկոյթը շատ լաւ լինի։ Կենդանի պատկերներ
դնելու համար հրաւիրված է նկարիչ պ. Բաշին-
Վաղեան։

Մեզ գրում են հետեւալը. «Ներկայ 1890
թիւին Մոսկվայի մամուլը կը հարստանայ մի քա-
նի հրատարակութիւններով, որոնց մասին այժմ
դժուար է մի բան ասել։ Գաղտնիկ պատկերա-
վարը շարժված թերթը «Газета Гатцуга» անցել
է այժմ նոր խմբագրութեան ձեռքը. աշխատա-
կիցները փոխվել են. նոր մշտական աշխատա-
կիցների թուում աչքի են ընկնում. Գ. Ուսպենս-
կի, Կօրիւնկօ, Մաչտա, Էրտէ, Զլատովաւա-
կի, Աստիբով, Գօյցով, Բօժնիւի (խմբագիր), Լե-
ոսկի, պրօֆ. Խլանիկով, պրօֆ. Վեկուսկով,
պրօֆ. Ստորոժնիկօ և այլն։ Այդ անունները
գրական կարող են լինել, որ շարժվա-
թերթը կարգադրեց իր յայտարարութեան մէջ
տպված խոստումը, թէ «նա չը պէտք է ծառայէ
դատարկ, թերթն ընթերցանութեան համար»։
Ցարկայ ընթացքում խմբագրութիւնը ձրի տալու
է տարեկան բաժանորդներին 6 դրբը վիպական
բովանդակութեամբ, Դեղապիւրի պատկերազարդ
դրամաներ և այլն, և գեղարուեստական պրեմիա։
Ցարկան բաժանորդագին ճանապարհածախով
5 ռուբլի կը լինի։ Հասցէն՝ Москва, Никитский
бульваръ, д. Гатцуга. Յոյս ունենք, որ հայ
հասարակութիւնը աւելի ուրախութեամբ կը
ստանայ այդ շարժվածթերթը, քան «Нива» և
դրա նման անսկզունը պատկերազարդ հրատա-
րակութիւնները։

Մեզ գրում են ՄՍՍԿՍՍԻՅ հետեւալը. «Ռու-
սաց գրականութեամբ հետաքրքրողներին կարե-
լի է հաղորդել, որ արդէն լոյս է տեսել Գ. Ուս-
պենսկու բոլոր հեղինակութիւնների երկրորդ
հրատարակութիւնը, 2 հատորում, հեղինակի
պատկերով, և Ն. Միխայլովսկու առաջաբանով։
Գրին է 3 ռուբլի։ Նոյնպէս լոյս տեսել են Սկա-
րիչնիկով բոլոր շարագրութիւնների 2 հատո-
րում (1,700 էրես), հեղինակի պատկերով։ Բո-
լորն արժէ նոյնպէս 3 ռուբլի։»

ՄԵԾ-ՎԱՐԱՔԻՍՍԻՅ մեզ գրում են, որ այժմ
դարաւրիցների մատանշութեան աւարկան է
այն, թէ ով պէտք է ընտրվի գիւղի տանուտէր։
Չը նայելով դանադան ինտրիգաներին, թղթակի-
ցը յոյս ունի, որ յիշալ պաշտօնի համար կըն-
տրվի մի արժանաւոր մարդ։

Նուսու ընակիչ Յովհաննէս Բունիաթեանցից
նախ ստացանք այս տարվայ «Մշակի» բաժա-
նորդավճարը, 10 ռուբլին, «Մուրճ» ամսագրի
միջնորդութեամբ, և ապա մի քանի օրից յետոյ,
ինքն պարոնը նամակով ուղարկեց մեզ Նուսուց
10 ռուբլի իր անունով «Մշակը» ստանալու հա-
մար։ Խնդրում ենք պ. Բունիաթեանցից յայտնել
մեզ ինչպէս վճռեց այդ թիւով անցութիւնը,
կամ ո՞վ յանձնեց աւելորդ ստացած 10 ռուբ-
լին։

Մեզ գրում են ԷՋՄԻՍՏՆԻՅ, որ սինդի ան-
գամ և տպարանական ժողովի նախագահ Արիս-
տակէս Կալակոպոս Դաւթեան, չուտով կը հրա-
տարակէ իր «Գաղափարը եկեղեցական պատմու-
թեան» վերնագրով գիրքը։ Այդ աւարկան սըր-
բազանը դասախօսել է ձեռնարանում իր ուսուցչու-
թեան միջոցին և ապա հարստացրել է նոր պատ-
մական ծանօթութիւններով, որ հաւաքել է հին
ձեռագրիւրներից։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՏԵՍԱՆ 1889 թիւի ԲԱՆԱԳԱՎԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ուղիղ սրանից մի տարի առաջ քաղաքական մի տեսութիւն անկողնի մասին և այն կարծիքը յայտնելով, որ միջոտարկութեան հետեւեալ եւրոպական սպառնալիքները աւելի էլ սաստկացրել են Եւրոպայում տնտեսական ընդհանուր կրիզիսը, մենք մեր յօդուածը վերջացրինք հետեւեալ խոսքերով։

«Իսկ թէ ինչպէս կը լուծվի այն ընդհանուր կրիզիսը և երբ կը լուծվի,—այդ ցոյց կը տայ միայն ապագան»։

Անցաւ մի տարի, և Եւրոպայի տնտեսական կրիզիսը ոչ թէ միայն չանցաւ, այլ և մի աչքի ընկնող փոփոխութեան էլ չենթարկվեց։ Գերմանիայի չնորոշ միջոտարկութեան արդիւնք էլ Եւրոպայում Պետութիւնները սպառնալիքներ են, և ինչպէս մեր ժողովուրդն ասում է «միմանց ջգրու» իրանց զորքերի թիւն են աւելացնում և հրացանները կատարելագործում։ Տնտեսական ճգնաժամը ընդհանուր է։ Այդ մի կողմից։ Իսկ միւս կողմից էլ պետութիւնների դիպլոմատական յարաբերութիւնները նոյն կասկածոտ շաղկի վրա են։ Երեքպետեան դաշնակցութիւնը աւելի էլ կասկածելի է դարձել պետութիւններին։ Ֆրանսիան և Գերմանիան շարունակում են միմեանց դէմ ատամները կրճատել։ Փոքր պետութիւնները պար են դալիս մեծ պետութիւնների քեֆի համեմատ, և այդ նոյն մեծ պետութիւնների մէջ հաստատ բարեկամութեան կասկերը բոլորովին չեն ամրացել։ Այդ կասկերը աւելի հաստատուն դարձնելու նըպատակով տեղի ունեցաւ կայսրների տեսակցութիւն, գերմանացոյ երիտասարդ կայսրը այս և այն մայրաքաղաքը դնաց,—բայց հասարակաց կարծիքը այդ տեսակցութիւնների շնորհով ոչ թէ միայն չը հանդուստաւ, այլ զանազան նոր կասկածների ենթարկվեց։

Մի խօսքով պետութիւնների քաղաքական-դիպլոմատական դրութիւնը, և ներքին տնտեսական ինքնիւնները 89 թվականի ընթացքում չը բարձրացան։ Աւելացրէք դրա վրա Գերմանիայում յուզվող բանտարկան-սօցիալական խնդիրը, Աւստրիայում առաջ եկող աղբյւրի խնդիրները, Իտալիայի ֆինանսական նեղ դրութիւնը, և այնպիսի դիպլոմատական ընդհարումներ, ինչպէս են Անգլիայի և Պորթուգալիայի ընդհարումները և այն ժամանակ հասկանալի կը լինի քաղաքակրթութեան ընդհանուր վիճակը։

Բայկանի վրա էլ տեղի չունեցան որ և է նոր, աւելի սփոփել երևոյթներ։ Դրութիւնը նոյն է, միայն կրեմէ կղզին աւելի եռանդ և աւելի մեծ ձգտում ցոյց տուեց ազատ և անկախ լինելու համար։ Սպանիայում էլ հանրապետական շարժումները դեռ ևս մի որոշ հետեւեալ չեն հասել, և եթէ յիշենք Թուրքիայի ներքին նահանգներում, Փոքր-Ասիայում, և յատկապէս Թուրքաց Հայաստանում տեղի ունեցած մի քանի երեւոյթները, և այդ առիթով առաջ եկած փոփոխութիւնները թէ եւրոպական հասարակաց կարծիքում և թէ մամուլի մէջ,—այն ժամանակ ստացած կը լինենք եւրոպական երկրների կեցութեան ընդհանուր պատկերը։

Թէ այդ պատկերը որքան սփոփել է, այդ ընթացքով էլ կարող է դատել։ Մենք միայն մատնանել կանենք մի մեծ երևոյթի վրա, որը տեղի ունեցաւ անցեալ տարի,—այն է Պարսիցի համաշխարհային ցուցահանդէսը, որի առաջ խոնարհվեցան երկար ժամանակ թէ Գրանսիայի ներքին քաղաքական իրարանցումները, և թէ աֆերիստական ձգտումներով կորացած Բուլանդէն իր կողմնակիցներով, և թէ նոյն իսկ միւս պետութիւնների դիպլոմատական ներդրութիւնները։

Պարսիցի համաշխարհային ցուցահանդէսը 1889 թվականի պատմութեան էջերի մէջ ամենափայլուն կէտը կը լինի միշտ։

Եւրոպայից դուրս խոր քնի մէջ խորասուզված Աֆրիկայի և Ասիայի կեանքում տեղի չէ ունեցել նոր երևոյթ։ Նոյն դադարական քաղաքականութիւնը, նոյն արշաւանքները, նոյն անշարժութիւնը տեղական ժողովուրդների կողմից։

Ամերիկայում էլ թէ պետական և թէ հասարակական կեանքի շրջաններում, որոնց մէջ աւելի ուրախալուծի երևոյթներ կան, նոյնպէս տեղի չէ ունեցել մի առանձին փոփոխութիւն, եթէ չը խօսենք այն կուլտուրական դարգացման մա-

սին, որին ենթարկված է նոր աշխարհը։ Միակ քաղաքական և մեծ փոփոխութիւնը՝ այդ Բրազիլիայի միապետութեան անկումը և հանրապետական կառավարութեան հաստատուն է, որ տեղի ունեցաւ անցեալ տարվայ վերջերում։

Վերջացնելով մեր համեստ տեսութիւնը, մենք ոչինչ գուշակութիւններ տալապի վերաբերմամբ չենք անի, ինչպէս սովոր են անել քաղաքական երևոյթները արձանագործողները, բայց չենք կարող ծածկել այն ցաւը, որ այս րոպէիս զգում ենք, երբ ցանկանալով մի ամբողջ տարվայ կեանքի տեսութիւն անելու, մենք անկարող ենք կանգ առնել քաղաքական և կուլտուրական մեծ, սփոփելի, հսկայական երևոյթների վրա։

Մեղաւորը մենք չենք։ Այդպիսի երևոյթներ չը կան։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹԻՌԻՔԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Կ. Պոլսից գրում են. «Իսառն Ժողովոյ վերջին նստին մէջ Գաղաքական Ժողովոյ ատենապետ Էֆէնտին ծանոյց թէ՝ Հռոմէական ազգայիններէն կիւղէկան Օննիկ Էֆէնտի, առաջնորդութեամբ Հաճեան Սնտոն և Նորատունկեան Գարուիւն Էֆէնտիներու, յօժարած է 2200 լիրա յանձնել Ղալաթիոյ Ս. Լուսաօրիկ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան, Եւրիկ օրինոց և Մէնքէմէի հէօնէթով վազ քի ընելով դայն, պայմանաւ որ յիշեալ գումարին տարեկան արդիւնքէն 210 լիրան ինքն կիւղէկան Էֆէնտի առնու, և մնացեալը Խնամակալութեան միջոցաւ տարուէ տարի գործածուի յօգուտ Ղալաթիոյ եկեղեցւոյ և վարժարանին աղքատիկ ուսանողաց, իսկ մահաւանէն ետքը այդ գումարին հասոյթն ամբողջապէս յատկանայ վերոյիշեալ նպատակին»։

Հետեւալ լուրն է տպագրված արտասահմանի հայոց լրագրիւններում. «Ինչպէս երևում է Կ. Պոլսի համագումար Ժողովոյ վերջին նիստն է, որ տեղի կունենայ այսօր, զեկտեմբերի 14-ին։ Կըսուի թէ անկէ վերջ Պատրիարքն և Գաղաքական Ժողովոյ Ատենապետն ընդարձակ յիշատակագիր մը պիտի ներկայացունեն կառավարութեան որով Համագումար Ժողովն կեղեկացունէ թէ «այսպիսի դրութեան մը մէջ այս ընթացքով անկախ լի է ապրիլ»։

Սանասարեան զպրոցի տեղափոխութեան մասին հետեւալ լուրն են հաղորդում Կ. Պոլսից. «Պատրիարք Հայրն» յատուկ պաշտօնագրով մը Սանասարեան վարժարանի յանձնաժողովոյն ղըրկեց կայս. այն ֆէրմանն որ կարծես է Բարբրը Սորսորու վանուց սեպական հողին վրայ կառուցանել Սանասարեան վարժարանի շէնքը։ Պատրիարքը միանգամայն յանձնարարեց յանձնաժողովին որ սկսի բանակցել Մկրտիչ Սանասարեանցի հետ, վարժարանի կառուցման համար լինելիք կարգադրութեան մասին»։

Ուրիշ աղբիւրներից ստացած տեղեկութիւններից երևում է, որ թէն Սուլթանի այդ թրոյառութիւնը ստացվել է, բայց և այնպէս Սանասարեան զպրոցը էլի կը մնայ Էրզրում, և դոնէ չուտով չի տեղափոխվի։

Ամերիկայի Ոսթըր քաղաքից գրում են, որ այստեղի գաղթական հայերի մէջ շարունակվում է եռանդուն հանգանակութիւն յօդուտ այստեղի Հայոց Հայրենասիրական ընկերութեան»։

Արտասահմանի մի քանի լրագրիւններ հաղորդում են մի ինքն ըստ ինքեան դժուար հաւատարի լուր, այն է, որ կիլիկիոյ մի քանի կողմերից ևս հայ զիւղացիները սկսել են գաղթել։ Կիլիկիայում զանգվածութիւնը և գաղթականութիւնը մինչև այժմ առհասարակ արմատ չէ եղել գտած, և այդ պատճառով հետաքրքրական է իմանալ, թէ որոնք են այն պատճառները, որոնք ստիպում են անկեղծ կիլիկացուն գաղթել։ Բացի տնտեսական պատճառները, այդտեղ ուրիշ պատճառներ չը պիտի լինեն։

Կ. Պոլսից գրում են. «Երեկ առաւօտ տեղի ունեցաւ ի Բերա հայ-հռոմէականաց աղկանց նորակառուց որբանոցին բացման հանդէսն ի ներկայութեան նոյն հասարակութեան Պատրիարք Ազարեան արքայանի, կառավարական պաշտօնէից ոմանց և բազմաթիւ երեւեաց։ Այս առթիւ բանախօսութիւնը արտասանվեցան»։

ՊԱՐՍԱՍՏԱՆ

Երբ Պարսից Դարա-Էդդին շահը վերադարձաւ

եւրոպական իր վերջին ճանապարհորդութիւնից, Պարսկաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող, և որ և է կառավարչական նոր բեֆօրմների ձգտող կուսակցութիւնը,—որը գուցէ միայն մի քանի անձինքներից է բաղկացած,—սպասում էր թէ ինչ նորութիւն, ինչ փոփոխութիւն կանի իրանի միապետը՝ եւրոպական ճանապարհորդութեան աղիւցութեան ներքոյ։

Սրանից մի երկու շաբաթ առաջ եւրոպական լրագրիւնները հաղորդեցին այդ տեսակէտից մի հետաքրքրական լուր. այն է, որ Շահը հրամայել է թարգմանել եւրոպական զանազան երկրների օրէնքներից այն մասերը, որոնք օգտաւէտ կարող են լինել և Պարսկաստանի համար, յայտնելով, որ երկրի և նոր օրէնսդրութեան աջող դարգացման համար ինքը միապետը, պատրաստ է իր անձնական իրաւունքներից մի քանիսիցն էլ հրաժարվել։

Եւրոպական մամուլը ուրախութեամբ էր հաղորդում այդ տեղեկութիւնը, իբրև մի անսովոր նորութիւն Պարսից միապետների կեանքի մէջ։ Այդ ուրախութիւնը հասկանալի է. Պարսկաստանը այնքան կարօտ է ներքին բեֆօրմների, նրա վարչական կազմակերպութիւնը այնպիսի մի մեծ կերպարանափոխութեան է կարօտ, երկրի տնտեսական և կուլտուրական զարգացումը այնքան հարկաւորութիւն ունի թարմ, ուսեալ, եւրոպական կեանքին ծանօթ անձանց, որ ամեն մի բեֆօրմ, որ տանում է դէպի այդ նպատակը, պէտք է անպատճառ մեծ սիրով ընդունվի։ Եւ հենց այդ պատճառով ցանկալի է, որ Նասրէդդին շահը իրագործի այն, ինչ որ նրանից ըստ սպասում են, իբրև փոքր ի շատէ Եւրոպային արդէն ծանօթ մարդուց։

Այդ տեսակ բեֆօրմները անկասկած կը հանեն լայնատարած Պարսկաստանը այն խաւարից, որի մէջ նա ընկղմած է, այն անշարժութիւնից, որը տիրում է նրա վրա զարեւրից ի վեր, և այն տնտեսական նեղ դրութիւնից, որի մէջ գտնվում են Մամէթի միլիոնաւոր հետեւողները։

Անկասկած այդ երկրի տնտեսական և մտաւոր զարգացման գործին ուղղած բոլոր կերպարանափոխութիւնները բարերար աղիւցութիւն կունենան և Պարսկաստանի մէջ ապրող ուրիշ աղիւցի վրա, որոնց մէջ, հայերը, երկրի արեւմտեան կողմերում, մանաւանդ Ասորպատականում, նշանաւոր տեղ են բռնում։

Ի դէպ, մի քանի խօսք էլ պարսկահայերի մասին։ Անցեալ 1889 թվականի ընթացքում պարսկահայերի կեանքում մի որ և է նշանաւոր երևոյթ տեղի չունեցաւ։ Նոյն անշարժութիւնը, նոյն մտաւոր անկենդանութիւնը։ Թաւրիզի հայոց կօլոնիայի մի քանի անդամները՝ ձգտեցին իբրև թէ հիմնել զպրոցներ, ունենալ մի օրինաւոր տպարան՝ զրբեր և նոյն իսկ մի պարբերական հրատարակութիւն տպագրելու համար, յատկապէս պարսկահայերին նուիրած,—բայց այդ բոլորը մնաց լուր խօսքեր։ Յանկանում ենք, որ այս 1890 թվականի ընթացքում աւելի միջնորդական երևոյթներ տեղի ունենալուն այդ ժողովրդի թմրած կեանքի մէջ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Новое Время» լրագրից քաղում ենք հետեւալ տողերը, որ մայրաքաղաքի յիշեալ լրագրիւր կողմից քաղել է անգլիական «Daily News» լրագրից. «Ենթադրվում է որ շուտով իշխան Բիսմարկ կը միջամտի հայոց խնդրի համար, դիպլոմատական ճանապարհով Կ. Պոլսի դիմելով»։

—«Journal de Genève» գրում է հետեւեալը. «Թուրքաց Հայաստանում խռովութիւններ ծագեցան. այնտեղ էլ զայրացած են Սուսաբէյի արդարացման լուրով»։

—«Indépendance Belge» լրագրիւր, խօսելով Թուրքաց կառավարութեան նոր կարգադրութեան մասին, փորձարկել հին դատաւորներին Հայաստանում նստեցնելու աւելացնում է որ այդ բեֆօրմը կը կատարվի երկի, շատ դանդաղ կերպով, որպէս զի մամէթականները չը զայրանան թէ քրիստոնեաների զանգառները պատճառով Բ. Գուռը ստիպված էր նրանց պահանջներին զիջումներ անել։ Երկի ասում է լրագրիւր, երիտասարդ դատաւորները հին և փչացած դատաւորներին տեղը կը զրահան մէկ մէկ, տարիների ընթացքում, դուցէ նոյն իսկ հիններից իւրաքանչիւրի մահից յետոյ։ Այդպիսով կարելի է ենթա-

դրել, որ մտադրված բեֆօրմը վերջնականապէս կիրաւորվի մի քանի, կամ երեսուն տարուց յետոյ։ Այդպէս են կատարվում, ասում է լրագրիւր, բոլոր բեֆօրմները արեւելքում։

—Մայրաքաղաքի ուսու լրագրիւնները ստացան հետեւալ հեռագիրը Լոնդոնից. «Բրիտանական դեսպանը Կ. Պոլսում, սըր Ուլիամ Ուայտ մեծ-վիզիրի հետ տեսակցութիւն է ունեցել Թուրքաց գործերի մասին Հայաստանում»։

—«Кавказъ» լրագրիւր արտատպել է եւրոպական լրագրիւններից հետեւեալ լուրը. «Այս օրերս հրատարակվեց Սուլթանի իրադէ Մուշ նահանգի մէջ դատական բեֆօրմներ մտցնելու մասին։ Մինչև այժմ Մուշ նահանգի մէջ եղած բոլոր հին դատաւորները հրաժարեցրած են իրանց պաշտօնից և նրանց տեղ նշանակված են (?) նորերը, որոնք իրանց ուսումը աւարտել են Կ. Պոլսի իրաւաբանական դպրոցում»։

—Մայրաքաղաքի լրագրիւնները հաղորդում են, որ Խալիլի Ումբերտո թագաւորի կեանքի դէմ փորձ է եղել Ասում ևս որ այն մարդը, որը ուղեց սպանել թագաւորին, մի խելագար է, որը միայն աղմուկ էր ուղղում գլխի։ Նախընթաց օրը նա յանձնեց Հռոմի մի լրագրի խմբագրութեան անմիտ մի գրումը 691 երեսից բաղկացած։

—Ումբերտո թագաւորը շատ տեղերից չնորհաւորական հեռագիրներ է ստացել, որ բաղաւոր կերպով ազատվել է վտանգից։

—Բրազիլիայի նախկին կայսրուհի Տերեզայի մահը սաստիկ խախտեց դոմ-Պիեթի առողջութիւնը։

—Լոնդոնից հեռագրում են լրագրիւններն որ մարկիզ Սոլսբի շատ հիւանդ է։

—Բերլինից հեռագրում են, որ կայսերական պալատում եղած պահպան-զօրքի թիւը նշանաւոր կերպով աւելացրած է։

—Բէլգիայի կերականները սաստիկ դժգոհ են թագաւորի նոր տարվայ առիթով արտասանած ճառի բովանդակութիւնից։

—Բէլգիայի Լիւստիկա (Լիւս) քաղաքում խռովութիւններ ծագեցան քարածուխի հանքերի բանտարների չըջանում Հանքային կառավարչի տանը, Մոնսու, պալատին տեղի ունեցաւ։

—Գերմանական մամուլը մեծ նշանակութիւն է տալիս նոր տարվայ առիթով կարնօի արտասանած ճառին։

—Պետերբուրգի ուսու լրագրիւնները քաղում են «Kölnische Zeitung» լրագրից հետեւալ հեռագիրը. «Թուրքաց Սուլթանը, Ալիբիկայի Միացեալ Նահանգների կառավարութեան պահանջմամբ, հրամայեց նորից վերադնել Մուսաբէյի դատը»։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ժամանակակից անկյուղ։ Մի երիտասարդ չորեւում է իր սիրած օրիորդի առջև, արտայայտելով նրան իր սէրը և խնդրելով, աղաչելով նրան չնորհել իրան մի համբույր։

—Ոչ, անգին իմ, ես չեմ համբուրի ձեզ, պատասխանում է քաղաքիւր օրիորդը, միթէ բաւական չեն ձեզ ձեզ իմ ջերմ խօսքերը, միթէ բաւական չէ ձեզ բաւերովս արտայայտած իմ դէպի ձեզ ունեցած անսահման սէրը, միթէ սիրոյ ջերմ զգացմունքս դէպի ձեզ չէ փայլում իմ աչքերիս մէջ....

—Ուրեմն, ի՞նչ է այդպիսի, ինչի էք մերժում ինձ մի հատիկ համբույր....

—Ինչի.... ինչի, ասում է օրիորդը տատանվելով.... որովհետեւ.... ես հիւանդ եմ ինչի ու չեմ ցայտ....

Եւ անմիջապէս մի պինդ փռշտոց վկայում է օրիորդի խոստովանութեան ճշմարտութեան մասին։

***

Կանանց կորստեան շինող մի յայտնի տիկին Պարիզում, որը մինչև այժմ կրում էր «Բրազիլիայի կայսրուհու պալատական կորստեալ պատրաստող» տիտղոսը, յանկարծ լուսնալուր, որ Բրազիլիայում հանրապետութիւն է հաստատվել, յուսահատութիւնից չը գիտէր ինչ անել....

Վերջապէս մի հրաշալի միտք է յղանում տիկինը զխաւս,— և նա հետեւալ ձեռով է փոխել տալիս իր փառաւոր մագաղանի նշանակը։

«Բրազիլիայի հանրապետութեան պալատական կորստեալ-շինող»։

***

Պրոֆէսորը հարցնում է հարցաւորութեան ժամանակ զեղատան աշակերտից, թէ ինչպէս է պատրաստվում ձ ու ի խղը (Eieröl)։

—Շատ հեշտ կերպով, պատասխանում է աշակերտը. երբ զեղատան մէջ այդ խղը վերջացած է, ես ընկերոջս ասում եմ, որ զնա տիկնոջ մօտ, պինդ ելել տայ մի ձու, ապա կնպում ենք ձուն, յետոյ ես ուտում եմ ձուի զեղուցը, իսկ ընկերս ուտում է սպիտակուցը....

—Բայց եթէ ձուր իւրի պահանջող լինի դե-
ղատան այցելողներէն, ապա ինչ էք անում,
ժպտալով հարցնում է պրոֆէսորը:
—Այն ժամանակ մենք որ և է ուրիշ իւր հնը
տալիս հիւանդներին:

***
Բժիշկ Լ. Այս արկին, ձեր մարդը ծանր հի-
ւանդ է. ես այս բազմա քննելի նրան, նա ունի
delirium tremens, նա զէլ է տալիս, զանազան
է... Արդեօք ինքներդ չէք նկատել, որ նա մի
մի անգամ դառանցում է ձեր ներկայութեամբ...
Տիկին (որը շատ ազդ է). Այո, դժբաղդա-
պէս, ես նա այդ մի մի անգամ նկատեցի. այո,
նրա ուղեղը այն աստիճան բարձրացած է, որ
վերջին ժամանակները նա ինձ միշտ հրէշ է
անուանում, իսկ մեր աղախնուն միշտ հրէշ-
տակ է կոչում...:

ՄՇԱԿԻ ՀՅՈՒԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՍՏՈՐԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 26 դեկտեմբերի: Այսօր հանդի-
սաւոր կերպով բացվեց տեխնիկական և արհես-
տագիտական կրթութեան ուսն գործիչներին հա-
մադուար ժողովը: Մարզմանը յետոյ ժողովը
դասական լուսաւորութեան միջնորդը ժողովի նիս-
տերը բացեց մի ճառով, որի մէջ մատնացոյց ա-
րաւ, որ այսօրվայ ուսնաց տեխնիկական գործիչ-
ներին առաջին համադուար ժողովը բացման նպա-
տան է ծանօթանալ տեխնիկական կրթութեան
հետ Ռուսաստանում, որը դեռ ես ակզնաբար-
թեան մէջն է, բայց հասարակութիւնը սկսում է
պահանջ դադար այդ կրթութեան մէջ: Կառավա-
րութիւնը դիմաւորեց հասարակութեան պահանջ-
ներին: Գեռ. և 1878 թվին Բարձրագոյն հրա-
ման ուղարկեց ֆինանսների միջնորդին տեխ-
նիկական ուսումնարաններին կանոնադրութիւնը
կազմելու մասին, իսկ 1881 թվին Բարձրագոյն
հրամայեց տեխնիկական ուսումնարաններին գոր-
ծը դնել ժողովրդական լուսաւորութեան մի-
ջնորդութեան իրաւասութեան ներքոյ: Միջնոր-
դութեան խորհրդի նախկին անդամը, ֆինանսնե-
րի այժմեան միջնորդը, անձամբ գրեց բարձր,
միջին, ստորին և արհեստագիտական ուսումնա-
րանների կանոնադրութիւնը. տեխնիկական ու-
սումնարաններին հիմնադրութիւնը քաղաքներին,
գէտականներին և մասնաւոր անձինքներին կողմից
համակրութեամբ ընդունելից. նուիրատուութիւն-
ները նշանաւոր գումարներին հասան և պէտք է
յուսաւ, որ նրանց կաւելանան: Գարձնելով ժո-
ղովի ուղարկութիւնը Բարձրագոյն հովանաւորու-
թեան վրա, միջնորդը այն համոզմունքը յայտ-
նեց, որ ժողովի անդամները կը վերաբերվին դե-
պի իրանց առաջնիկայ գործունէութիւնը, որպէս
գիտութեան, աշխատանքի և գործնական մարդկի,
գիտակցաբար վերաբերվելով դէպի իրանց վրա
դրած պարտաւորութիւններին մեծ նշանակութիւն-
ներ: Միջնորդը ժողովը բացած յայտարարեց և
նրա ճառը շափահաւորութեամբ ընդունելից: Ապա
խօսեց նախագահող գեներալ-ադիւտանտ Խա-
կով:

ԲԵՐԼԻՆ, 26 դեկտեմբերի: Այսօր, 4 1/2 ժամին,
այդի կայսրուհի Ալեքսանդրա վախճանվեց:

ԼՕՆԴՈՆ, 26 դեկտեմբերի: Լիսաբոնում երէկ
ստացվեց մարկիզ Սալբերի յայտագիրը, որով
մարկիզը սպառնում է անյապող դադարեցնել
դիպլոմատական յարաբերութիւնները, մինչև
անգամ աւելի զօրեղ միջոցներով, եթէ որ Պոր-
տուգալիան, առանց որ և է պատճառաբանու-
թիւնների և երկդիմութիւնների չի խոստանայ
բաւարարութիւն տալ Սերայո-Պիտտի գործողու-
թիւնների համար Աֆրիկայում: Միջնորդների
խորհրդում վճռված է առանց յետաձգելու պա-
տասխանել Սալբերի յայտագրին:

ԲԵՐԼԻՆ, 26 դեկտեմբերի: «National Zeitung»
լրագիրը հաւանութիւն է տալիս Բերլինի բոքսայի
վրտ բոլորական փոխաւորութեան վաճառմանը,
և ասում է, որ ժամանակ է բոլորական կար-
գերը համաձայնեցնել Բերլինի դաշնագրին:

ԼՕՆԴՈՆ, 26 դեկտեմբերի: Սալբերի պնդում է,
որ Պորտուգալիան Աֆրիկայում ընթացական
դէպքերը վերացնող հրահանգ տալ: Պորտուգալիան
համաձայնվում է միայն այն պայմանով, որպէս
զի նոյնաման հրահանգներ տալ և Անգլիան:

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 28 դեկտեմբերի: Ֆինանսների մի-
ջնորդը խորհրդը արգելեց Պետերբուրգի «Կլի-
մի րանկային գրասենական» վաճառել որ և է
կերպով ներքին տոկոսաբեր՝ խաղարկութեան
տոմսերը՝ վճարների յետաձգումով:

ԲԵՐԼԻՆ, 28 դեկտեմբերի: Ֆրանսիական

«Գոսկիէ» բանկից 27 միլիոն ֆրանկի փոխառու-
թիւն պիտի լինի երկաթուղային ծախսերի հա-
մար:

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 29 դեկտեմբերի: Երէկ արտա-
կարգ գնացքով Բերլին ուղևորվեց Մեծ Իշխան
Միխայիլ Նիկոլաւիչ: Երէկ աղետակներին ժո-
ղովրդանի դաշնութեամբ, Մեծ Իշխան Կոնստանտին
Կոնստանտինովիչի, ժողովրդական լուսաւորու-
թեան և բարձրագոյն անձանց ներկայութեամբ,
տեղի ունեցաւ ուսն բնագիտություն և բժշկություն
ուղևորող ժողովի բացումը: Նիստը բացվեց ա-
կադեմիկոս Բեկետովի ճառով, որից յետոյ խո-
սեց ակադեմիկոս Ֆամինցին: Գաղափարներ Լի-
խաչի, ուղարկութիւնը դարձնելով Պետերբուրգի
առողջական գործիւնը բարձրագոյն նպատակով
քաղաքային ինքնավարութեան գործադրած աշ-
խատանքներին վրա, առեց, որ դրաման պատրաստ
է ենթարկվել ժողովի ցուցմունքներին, և այդ
նպատակով առաջադրում է ժողովին ըննել Պե-
տերբուրգի հիւանդանոցները, քաղաքային սպան-
դանոցը և ուրիշ հիմնարկութիւնները: Պրոֆէսոր
Գոլուշանի պատմելով ժողովի ծախման պատմու-
թիւնը, յայտնեց, որ Մեծ Իշխան Կոնստանտին
Կոնստանտինովիչ ընդունել է ծրագրով պատ-
ւաւոր նախագահի կոչումը: Այդ յայտնութեամբ
յաջորդեցին բոլոր ծախմարկութիւններ Մենդե-
լեւիչի և Սկլիֆասովսկի ճառերից յետոյ, Գոլու-
շանի յայտնեց որ ժողովի նախագահ է ընտրված
Մենդեւիչը: Վերջինը նորհալալալութիւն յայտնեց
այդ ընտրութեան համար, և յայտնեց, որ հիւան-
դութեան պատճառով անկարող է ընդունել այդ
ընտրութիւնը, որից յետոյ նախագահ ընտրվեց
Բեկետով, իսկ նրա օգնականներ-պրոֆէսորներ
Ստեյնստով և Լ. Սկլիֆասովսկի, իսկ քաղաքու-
ղար Գոլուշանի, պատրաստաւորներ ընտրվեցան
Մոկոշնիկով—Մոկոշնիկի կողմից, Նիկոլով—Խար-
կովի, Կլոսովսկի—Օրէսայի, Նիկոլով—Կիւլի,
Լուկինով—Վարչակայի, Օտուկները—Վաչա-
նի, Տոմա—Գորպատի և Գիւլա—Հիւլինգի: Գոր-
պատի Գոլուշանի 3-ին տեղի կունենայ աշխար-
հադրական ընկերութեան հանդիսաւոր նիստը,
ընագէտների ժողովի անդամներ մասնակցու-
թեամբ: Ջիւնուսարական-բժշկական ակադեմիայի
պրոֆէսոր Պաշուտին նշանակված է բժշկական
խորհրդի նախագահ:

ԲԵՐԼԻՆ, 29 դեկտեմբերի: Այսօր երկույնան,
Ալեքսանդր Կայսրուհու մարմինը տեղափոխվեց
արքայական ամրոցի եկեղեցին, ջանքեր լուսա-
ւորութեամբ և դանդաղաբարութեամբ:

ՄԱՐԻԻ, 29 դեկտեմբերի: Այսօր Սաղաստա
շտապով պալատը կանչվեց, թագաւորի հիւան-
դութեան պատճառով, որտեղ և մնաց ամբողջ
գիշերը:

ՄԱՐԻԻ, 29 դեկտեմբերի: Թագաւորի դրու-
թիւնը վտանգաւոր է: Երէկ նա սաստիկ տենդ
ունէր և ոյծերի սաստիկ թուլութիւն էր նկատ-
վում:

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 30 դեկտեմբերի: Այսօր տեղի
ունեցաւ Բոտկինի հանդիսաւոր թաղումը: Ներ-
կայ էին Մեծ Իշխանները:

ԲԵՐԼԻՆ, 30 դեկտեմբերի: Այսօր տեղի ունե-
ցաւ այդի կայսրուհի Ալեքսանդր թաղումը:

ՄԱՐԻԻ, 30 դեկտեմբերի: Թագաւորի առող-
ջութիւնը լաւանում է:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳԻ ԲՈՐՍԱ	
Գնականները 29-ին	
Լոնդոնի վրա 10 ֆունտ արծեւ	90 ր. 15 >
Բերլինի վրա 100 մարկ	44 > — >
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ	35 > 92 1/2 >
Ասիւի — արծեւ	7 > 30 >
Մաքսային կուպոններ	144 > 75 >
Արծաթ	1 > 9 >
Բորսային դիվանդաներ	6 և 70/0 >
Բորսային 5% տոմս 1-ին շրջանի	99 > 12 >
— — — 2-րդ	99 > — >
— — — 3-րդ	99 > — >
— — — 4-րդ	99 > 25 >
— — — 5-րդ	99 > — >
— — — 6-րդ	99 > — >
Նոր 4% — — — — —	84 > 62 >
Արհեստական 5% փոխառութիւն 1-ին շրջ.	100 > 12 >
— — — 2-րդ	100 > 12 >
— — — 3-րդ	100 > 62 >
Ներքին 5% առաջին փոխառութիւն	250 > 50 >
— — — երկրորդ	228 > — >
5 1/2% ռէնտա	102 > — >
Ուղեւայ րէնտա	162 > 50 >
Եթեբուրգ կոնսոլիդ. փոխառ.	137 > — >
Նոր երկաթուղային րէնտա	99 > 75 >
5% գրասենական թղթեր կայուն	— > — >
փոխ. կրեդ. ընկ. մուտ.	146 > 12 >
— — — — — թղթաւ.	92 > 75 >
Գրաւ. թղ. Աղւա. բանկի	99 > — >
Կրեդական բանկի	102 > 50 >
5% գրաւ. թղ. Թիֆլիսի—27 և 43 տ.	98 > — >
— — — — — Բուխարայի—18 և 43 տ.	98 > — >
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային օրի- գայիներ	94 > 87 >
Մոսկույի քաղաք. օրիգայիներ	94 > — >
Սիզսայի	94 > 50 >
Թիֆլիսի քաղաք. կրեդ. ընկ. օր.	84 > 75 >
Ս. Պետերբուրգի բորսայի տրամադրութիւնը ամուր է:	— > — >

Խաղարկ-հրատարակող ԳԻՐԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

ԱՅՆ ԱՆՁԻՆԻ, ՈՐՈՒՔ ՁԵՆ ՎՃԱՐՆԵԼ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 23-ԻՆ ՅՕԳՈՒՏ «ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆ»
ԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ «տուած պարահանդէսի տոմսներին փողը. կարող են այժմ այդ
փողը ուղարկել ընկերութեան նախագահ պ. Թիֆլիսի վարդանանին, Թիֆլիսի
Մարիամեան-Յոնանեան օրիորդական դպրոցը»

1—1

ԷԺԱՆԱԳԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

(Միջալեւան փողոցի վրա, Թիֆլիսում)

Տրվում են հայերէն գրքեր: Ամսական վճարը 20 կոպէկ է: Սկզբնական դպրոց-
ների աշակերտները և աշակերտուհիները վճարում են 10 կոպէկ:
Գրադարանը բաց է առաւօտեան 9 ժամից մինչև 2, և երեկոյան 5 ժա-
մից մինչև 8 ժամ:

1—5

„Մ Ո Ւ Ր Ժ“

ԲԱՆԱԳԱՆ—ՀԱՍՏԱՐԱԿԱՆ—ԳՐԱԿԱՆ
Ս. Մ. Ս. Ա. Գ. Ի. Ր
1890 թ.

„Մուրճը“ 1890 թվականին հրատարակվելու է նոյն ծրագրով, որպէս 1889
թվին:

„Մուրճի“ բաժանորդագրին է տարեկան 10 ռուբլի: Ուսուցիչները վճարում են 9
ր., իսկ ուսանողները՝ 8 ռուբլի: Ընդունվում է բաժանորդագրութիւն նաեւ մաս-մաս,
առաջին կիսամեակում բոլորը վճարելու պայմանով:

Թիֆլիսում գրվում են, բացի խմբագրատանից՝ Գանձակայա փողոց, նախկին տուն
Ա. Յովհաննիսեանի, նաեւ հետեւեալ տեղերում: 1) Գրաւաճառողներում, 2) Խիղիկէի
պաւլիթիւնում, Ալեքսանդրեան այգու անկիւնում, 3) պ. Տէր-Յովսէփեանցի ծխախոտի
խանութում Երևանեան հրապարակի վրա, 4) պ. Գեորգեան եղբ. գրասենեակում՝ պ.
Խ. Շիրազեանի մօտ, Զուրաբովի քարվանսարայում: Ուրիշ տեղերից դիմում են՝ Ти-
флис. Редакция журнала „Мурчъ“. Արտասահմանից՝ Tiflis (Caucase). Rédaction
de la Revue „MOURTCH“.

1—2

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.

ՅՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԻՆՅՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԵ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԵԼԻ և ԲԱՌՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ:

Զորեղարմի, յունվարի 3-ին, ՄԻՆԳՐԵԼԻԱ (MINGRELIE) շոգնաւոր, նաւա-
պետ ԺԻԲՈԻՆ (GIBOIN) դուրս կը գնայ Բաթումից դէպի Տրապիզոն, Սամսոն,
Կ. Պոլիս և Մարսէլ: Տեղեկութիւններին մասին պէտք է դիմել ընկերութեան
գործակալներին, Բաթումում Լէմուղլուի տան, Նաբեբեժույայ, և Թիֆլիսում՝ նախկին Ար-
ճուռի գալլերէում, ՁԵ 114.

3—3

Անհրաժեշտ եմ համարում հրապարակով յայտնել ի ԳԻՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԻԿԱՍՊԵՆՆԵՐԻ ԵՐԿՐԻ ՊԱՏ-
ԻՆԼԻ՝ ՎԱՃԱՐԱԿԱՆՆԵՐԻ, որ մեր կոմիտեական գործն, որ սկսված է 1883 թվից շարունակվում
է: Գործնայ սովորականի համեմատ ընդունում եմ յանձնարարական պայմանով, ապրանքներ ստանա-
լու ու ճանփելու հետեւալ քաղաքներ. ՈՒՂՈՒՆ—ԱՄՍՑ, ՂԱԼԱՎԱԿ, ԱՍԽԱԲԱԹ, ՄԵՐՎ, ՉԱՐՅՈՒ,
ԱՍԽԻԿԱՐԱՅԱՑ, ԲՈՒՆԱՐԱ և ՍԱՄԱՐԱՆԻ, որտեղ և ունեն կանտորներ, նոյնպէս և ԲԱԳՈՒ:
Նաեւ կատարում եմ ապրանքների գնելու, ծախելու և ուղարկելու պատվերներ:
Յանկաղողներն պայմաններին մասին կարող են դիմել ինձ այս հասցեով. ՅՅՄԻԵ-ԱԼԱ—ԱԼԵ-
բերդու Նազարով.

3—12.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Ա.

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԻ ՄԵԾԱԿԻՐ ՕՐԱՅՈՒՅ 1890 թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Օրացոյց 1890 թ. կենսագր. Սրբ. Արքեպ. Սերգեյեանի. Դամանակագրութիւն. Ռուսաց Կայ-
սեր. Վարչ. հաստատութիւն. Հայրապետութիւն հայոց. Ս Սինդ. Տարանական ժողով. Թեմեր, յաջոր-
դութիւններ և վանքեր. Նախարարութիւններ. Ռուսաստանի նահանգապետներ. Փոստ և Հեռագիր.
Թղթակցութիւնների արժէքը. Գրամական և արժէքաւոր թղթակցութիւններ. Թղթակցութիւններ
բարձրված վճարով (НАЛОЖ. ПЛ.) Եւրոպայի. Չը հասցրած թղթակցութիւններ. Միջաղագային (արտա-
սահմ.) թղթակցութիւններ. Հեռագիր ներքին և միջաղագային. Տոկոսների աղիւսակ. Գրամական
գումարների արդիւններից վերցնվող տուրքի կանոններ. Աւետուրի իրաւունքի հարկ. Աւետուր և
արդիւնագործ. հիմնարկ. և արհեստաւորաց վճարվիչ հարկ. Պատենտ. Գրաւաւոր թղթեր. Տոկո-
սաբեր թղթերից հարկ. Ստացածքի մէկից միւսին անցնելու հարկ. Նոտարների վարձատրութեան
չափը. Զափեր, կշիռներ և Գրամներ. Յայտարարութիւններ.

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՆԿԱՐՆԵՐ

Յիսուս խաղաբարձ. Ս. Էջմիածին. Ս. Սահակ. Ս. Մեծօրմլ. Հ. Ղ Ալիշան. Գրիգոր արքե-
պիսկոպոս Սաղիսեան. Նարեկեան-խան Մամիկոնեան-Էնիկոյպեան. Դուշանի դամարան. Մեծեխ.
Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեան:

ԿՈՎԱԿԱՍՏԵՆ ՅՈՒՅԱԶԱՆԻԵՍ

Բազմեցիների պալիլիսն. Իշխան Զորջանէ և ընկ. զինու. պալիլի. Յուդահանդէսի դիւան.
մուտքի ներսից Էդիլմանեան և ընկ. կաշէ պալիլիսն: Քրդական վրան. Երաժշտական բաժին. Բլն-
գլիստի երկաթեղէնի պալիլիսն. Բորժոմի անտառային պալիլիսն:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ

Իշխանի պալատ. Վարանցովի արձան:

Գինն է 30 կոպ.

Բ.

ՓՈՒՐԱԿԻՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ ՕՐԱՅՈՒՅ
ՀԱՅԵՐԵՆ ԳԻՐԵՐԻ ԼԻԱԿԱՍԱՐ ՅՈՒՅԱՆՈՎ
Գինն է 15 կոպ.

«Աղբիւր» և «Տարազ» բաժանորդները ճանապարհածախս չեն վճարում: Ծախվում է Հայոց
գրաւաճառողներում Պաշենտը. «Աղբիւր» վաճառանոցում դիմել՝ Тифлис «Агостъ».

4—3.

